

FRIEDRICH ENGELS

Kirjoitettu syksyllä 1895

*Julkaistu ensi kerran v. 1896
kokoelmassa „Rabotnik”¹ № 1—2*

*Julkaistaan „Rabotnik”
kokoelman tekstin mukaan*

ПРОЛЕТАРИИ ВСѢХЪ СТРАНЪ, СОЕДИНЯЙТЕСЬ!

РАБОТНИКЪ

№ № 1 и 2.

.....
 НЕПЕРИОДИЧЕСКІЙ СБОРНИКЪ

Съ портретомъ Фридриха Энгельса.

Издание „Союза Русскихъ Соціалдемократовъ“.

ЖЕНЕВА
 ТИПОГРАФИЯ „СОЮЗА РУССКИХЪ СОЦІАЛДЕМОКРАТОВЪ“
 1896

„Rabotnik“ kokoelman nimilehti.
 Tässä kokoelmassa julkaistiin ensi kerran V. I. Leninin kirjoittama
 nekrologi „Friedrich Engels“.— 1896.

Mikä järjen soihtu sammuikaan,
sydän suuri lakkas' sykkimästä! ²

Elokuun 5 päivänä uutta lukua (heinäkuun 24 pnä) vuonna 1895 Lontoossa kuoli Friedrich Engels. Ystävänsä Karl Marxin jälkeen (joka kuoli vuonna 1883) Engels oli nykyaikaisen proletariaatin huomattavin tiedemies ja opettaja koko sivistyneessä maailmassa. Siitä saakka, kun kohtalo satutti Karl Marxin yhteen Friedrich Engelsin kanssa, näiden molempien ystävysten elämäntyö tuli heidän yhteiseksi asiakseen. Siispä voidaksemme ymmärtää, mitä Friedrich Engels on tehnyt proletariaatin hyväksi, on tehtävä itsellemme selväksi Marxin opin ja toiminnan merkitys nykyaikaisen työväenliikkeen kehityksessä. Marx ja Engels ensimmäisinä osoittivat, että työväenluokka vaatimuksineen on nykyisen talousjärjestelmän välttämätön tuote, järjestelmän, joka yhdessä porvariston kanssa ehdottomasti luo ja järjestää proletariaatin; he osoittivat, etteivät joidenkin jalomielisten yksilöiden hyväätarkoittavat yritykset, vaan järjestyneen proletariaatin luokkataistelu on vapauttava ihmiskunnan sitä nykyään painavista vitsauksista. Tieteellisissä teoksissaan Marx ja Engels ensimmäisinä selittivät, ettei sosialismi ole haaveilijoiden keksintö, vaan lopullinen päämäärä ja välttämätön tulos tuotantovoimien kehityksestä nykyisessä yhteiskunnassa. Koko kirjoitettu historia on tähän saakka ollut luokkataistelun historiaa, toisten yhteiskuntaluokkien toisten suhteen saavuttaman herruuden ja voittojen vaihtumista. Ja näin tulee jatkumaan siihen saakka, kunnes katoavat pois luokkataistelun ja luokkaherruuden perustat — yksityisomistus ja järjestyksetön yhteiskunnallinen tuotanto. Proletariaatin edut vaativat näiden perustain hävittämistä, ja siksi niitä vastaan on suun-

nattava järjestyneiden työläisten tietoinen luokkataistelu. Ja kaikki luokkataistelu on poliittista taistelua.

Koko proletariaatti, joka taistelee vapautensa puolesta, on nyt omaksunut nämä Marxin ja Engelsin katsomukset, mutta silloin, kun nämä kaksi ystävästä 40-luvulla ottivat osaa sosialistiseen kirjallisuuteen ja aikansa yhteiskunnallisiin liikkeisiin, olivat tällaiset katsomukset aivan uutta. Silloin oli paljon sekä lahjakkaita että lahjattomia, sekä rehellisiä että epärehellisiä ihmisiä, jotka viehättyneinä taisteluun poliittisen vapauden puolesta, taisteluun tsaarrien, poliisin ja pappien yksinvaltiutta vastaan, eivät nähneet porvariston ja proletariaatin etujen vastakkaisuutta. Nämä ihmiset eivät voineet ajatellakaan sellaista, että työläiset esiintyisivät itsenäisenä yhteiskunnallisena voimana. Toisaalta oli paljon haaveilijoita, toisinaan nerokkaitakin haaveilijoita, jotka luulivat, että on vain saatava vallanpitäjät ja hallitsevat luokat vakuuttuneiksi nykyisen yhteiskuntajärjestelmän epäoikeudenmukaisuudesta, ja silloin on helppo saada maailmaan rauha ja yleinen hyvinvointi. He haaveilivat sosialismin aikaansaamista taistelutta. Ja vihdoin, melkein kaikki silloiset sosialistit ja yleensä työväenluokan ystävät pitivät proletariaattia vain *mätäpäiseenä*, he katsoivat kauhulla, miten teollisuuden kasvaessa tämä mätäpaisekin yhä kasvaa. Sen tähden he kaikki mietiskelivät sitä, miten voitaisiin pysäyttää teollisuuden ja proletariaatin kehitys, pysäyttää „historian pyörä”. Vastoin proletariaatin kehityksen aiheuttamaa yleistä kauhua Marx ja Engels rakensivat kaikki toiveensa proletariaatin herkeämättömään kasvuun. Mitä enemmän proletaareja on, sitä suurempi on oleva heidän voimansa vallankumouksellisena luokkana, sitä lähempänä ja mahdollisempaa on sosialismi. Marxin ja Engelsin ansiot työväenluokan suhteen voidaan muutamilla sanoilla ilmaista näin: he opettivat työväenluokan tietoamaan ja tajuamaan itsensä ja asettivat haaveiden tilalle tieteen.

Senpä tähden jokaisen työläisen pitää tuntea Engelsin nimi ja elämä, senpä tähden tässä kokoelmassamme, jonka tarkoituksena, samoin kuin kaikkien julkaisujemme tarkoituksena, on herättää luokkatietoisuutta Venäjän työläisissä, meidän on annettava kuvaus Friedrich Engelsin, nykyaikaisen proletariaatin toisen suuren opettajan, elämästä ja toiminnasta.

Engels syntyi vuonna 1820 Barmenin kaupungissa Preussin kuningaskunnan Reinin maakunnassa. Hänen isänsä oli tehtailija. Vuonna 1838 Engelsin oli pakko perhe-
syiden takia kesken kymnaasin mennä liikeapulaiseksi erään bremeniläisen kauppahuoneen palvelukseen. Kauppa-
toimet eivät estäneet Engelsiä tekemästä työtä tieteellisen ja poliittisen sivistyksensä alalla. Jo kymnaasilaisena hän alkoi vihata itsevaltiutta ja virkailijain mielivaltaa. Filosofian tutkiminen vei häntä yhä pitemmälle. Siihen aikaan Saksan filosofiassa oli vallitsevana Hegelin oppi ja Engelsistä tuli tämän opin kannattaja. Vaikka Hegel itse olikin Preussin itsevaltaisen valtion ihailija, valtion, jonka palveluksessa hän oli Berliinin yliopiston professorina,—niin Hegelin oppi oli vallankumouksellista. Hegelin usko inhimilliseen järkeen ja ihmisen oikeuksiin sekä Hegelin filosofian perusteesi, että maailmassa on käynnissä alituinen muuttumis- ja kehitysprosessi, johtivat ne berliiniläisen filosofin oppilaat, jotka eivät halunneet nöyrytyä silloisiin tosioloihin, siihen ajatukseen, että myöskin taistelu silloisia tosioloja vastaan, taistelu voimassaolevaa vääryyttä ja vallitsevaa pahaa vastaan perustuu niin ikään ikuisen kehityksen maailmanlakiin. Kun kerran kaikki kehittyy, kun toiset laitokset tulevat toisten tilalle, niin miksi sitten voisi ikuisesti säilyä Preussin kuninkaan tai Venäjän tsaarin itsevaltiutus, mitättömän vähemmistön rikastuminen valtavan enemmistön kustannuksella, porvariston herruus kansaan nähden? Hegelin filosofia puhui hengen ja aatteiden kehityksestä, se oli *idealistista* filosofiaa. Luonnon, ihmisen sekä ihmissuhteiden, yhteiskunnallisten suhteiden kehityksen se johti hengen kehityksestä. Säilyttäen Hegelin ajatuksen ikuisesta kehitysprosessista * Marx ja Engels hylkäsivät ennakkoluulotellun idealistisen katsomuksen; tarkastellessaan elämää he näkivät, ettei hengen kehitys selitä luonnon kehitystä, vaan päinvastoin — henki on selitettävä luonnon, aineen kannalta... Päinvastoin kuin Hegel ja muut hegeliläiset, Marx ja Engels olivat materialisteja. Silmällessään materialistisesti maailmaa ja ihmiskuntaa he huomasivat, että samoin kuin kaikkien luonnon ilmiöiden pohjana ovat aineelliset syyt, niin ihmisyyhteiskunnankin kehitys määräytyy aineellisten

* Marx ja Engels sanoivat monesti, että älyllisestä kehityksestään he saavat monessa suhteessa kiittää suuria saksalaisia filosofi ja muun muassa Hegeliä. „Ilman saksalaista filosofiaa”, sanoo Engels, „ei olisi tieteellistä sosialismikaan” 3.

voimien, tuotantovoimien kehityksestä. Tuotantovoimien kehityksestä riippuvat ne suhteet, joihin ihmiset asettuvat toisiinsa nähden ihmisen tarpeiden tyydyttämiseksi tarvittavien esineiden tuotannossa. Ja nämä suhteet sisältävät yhteiskuntaelämän kaikkien ilmiöiden, ihmisten kaikkien pyrkimysten, aatteiden ja lakien selityksen. Tuotantovoimien kehitys luo yksityisomistukseen nojautuvat yhteiskunnalliset suhteet, mutta nyt me näemme, miten tuo sama tuotantovoimien kehitys riistää enemmistöltä omaisuuden ja keskittää sen mitättömän vähemmistön käsiin. Se hävittää pois omistuksen, nykyisen yhteiskuntajärjestelmän perustan, se pyrkii itse samaan päämäärään, minkä sosialistit ovat itselleen asettaneet. Sosialistien pitää vain ymmärtää, mikä yhteiskunnallinen voima asemansa vuoksi nykyisessä yhteiskunnassa on kiinnostettu sosialismin toteuttamisesta, ja saatava tämä voima käsittämään omat etunsa ja historiallinen tehtävänsä. Tämä voima on proletariaatti. Engels tutustui siihen Englannissa, Englannin teollisuuden keskukseen Manchesterissa, minne hän muutti vuonna 1842, astuttuaan sen kauppahuoneen palvelukseen, johon hänen isänsä kuului osakkaana. Siellä Engels ei ainoastaan istuskellut tehtaan konttorissa, — hän kävi likaisissa asuinkortteleissa, missä työläiset asustivat, näki omin silmin heidän köyhyytensä ja hätänsä. Mutta hän ei tyytynyt vain omiin havaintoihinsa, hän luki kaiken, mitä ennen häntä oli saatu selville Englannin työväenluokan asemasta, hän tutki huolellisesti kaikki viralliset asiakirjat, joihin hänellä oli tilaisuus tutustua. Näiden tutkimusten ja havaintojen tuloksena oli vuonna 1845 ilmestynyt kirja: „Työväenluokan asema Englannissa”⁴. Edellä jo mainitsimme, mikä oli Engelsin suurin ansio „Työväenluokan asema Englannissa” teoksen tekijänä. Jo ennen Engelsiäkin olivat monet kuvailleet proletariaatin kärsimyksiä ja osoittaneet, että sitä on autettava. Engels *ensimmäisenä* sanoi, *ettei* proletariaatti *ole ainoastaan* kärsivä luokka; että juuri se viheliäinen taloudellinen asema, jossa proletariaatti on, sysää sitä vastustamattomasti eteenpäin ja pakoittaa taistelemaan lopullisen vapautumisensa puolesta. Ja taisteleva proletariaatti *itse auttaa itseään*. Työväenluokan poliittinen liike johtaa työläiset kiertämättä tajuamaan sen, ettei heillä ole muuta ulospääsyä kuin sosialismi. Toisaalta taas sosialismi tulee vasta sitten voimaksi, kun siitä tulee työväenluokan *poliittisen* taistelun päämäärä.

Nämä olivat pääajatukset Engelsin kirjassa työväenluokan asemasta Englannissa, ajatukset, jotka koko ajatteleva ja taisteleva proletariaatti on nyt omaksunut, mutta jotka silloin olivat aivan uusia. Nämä ajatukset esitettiin kirjassa, joka oli kirjoitettu mukaansatempaavasti ja joka oli täynnä mitä tosiperäisimpiä ja järkyttävimpiä kuvia Englannin proletariaatin hädästä. Tämä kirja oli kaamea syytös kapitalismia ja porvaristoa vastaan. Sen tekemä vaikutus oli tavattoman suuri. Kaikkialla alettiin vedota Engelsin kirjaan teoksena, joka antaa parhaan kuvan nykyaikaisen proletariaatin tilasta. Ja tosiaankin, ei ennen vuotta 1845 eikä sen jälkeen ole ilmestynyt ainoatakaan niin selvää ja tosiperäistä kuvausta työväenluokan hädästä.

Engelsistä tuli sosialisti vasta Englannissa. Manchesterissa hän otti yhteyden Englannin silloisen työväenliikkeen toimihenkilöihin ja alkoi kirjoitella englantilaisiin socialistisiin julkaisuihin. Paluumatkallaan Saksaan, vuonna 1844, hän tutustui Pariisissa Marxiin, jonka kanssa hän oli jo aikaisemmin ryhtynyt kirjeenvvaihtoon. Ranskalaisten socialistien ja Ranskan elämän vaikutuksesta Marxistakin oli tullut Pariisissa sosialisti. Siellä ystävykset kirjoittivat yhdessä kirjan: „Pyhä perhe eli kriittillisen kritiikin kritiikkiä”⁵. Tässä kirjassa, joka ilmestyi vuotta ennen kuin teos „Työväenluokan asema Englannissa” ja joka on suurimmalta osaltaan Marxin kirjoittama, on laskettu perustat sille vallankumouksellis-materialistiselle sosialismille, jonka pääajatukset olemme edellä esittäneet. „Pyhä perhe” on leikillinen nimitys filosofi-veljeksistä Bauereista ja heidän seuraajistaan. Nämä herrat saarnasivat sellaista arvostelua, joka on kaikkien tosilojen yläpuolella, puolueiden ja politiikan yläpuolella, kieltää kaiken käytännöllisen toiminnan ja vain „kriittillisesti” seuraa ympärillä olevaa maailmaa ja sen tapahtumia. Herrat Bauerit suhtautuivat proletariaattiin ylimielisesti ja pitivät sitä arvostelukyvottomänä massana. Marx ja Engels asettuivat jyrkästi tätä tolkutonta ja vahingollista suuntausta vastaan. Todellisen ihmispersoonan nimessä — hallitsevien luokkien ja valtion polkeman työläisen nimessä — he vaativat taistelua paremman yhteiskuntajärjestyksen puolesta eivätkä sivusta seuraamista. Proletariaatissa he tietysti näkivät sen voiman, joka pystyy käymään tätä taistelua ja joka on kiinnostettu siitä. Jo ennen „Pyhää perhettä” Engels oli julkaissut

Marxin ja Rugen „Saksalais-Ranskalaisessa Aikakauslehdessä”⁶ „Arvostelevia kirjoituksia poliittisesta taloustieteestä”⁷, joissa hän tarkasteli sosialismin kannalta silloisen talousjärjestelmän perusilmiöitä yksityisomistuksen herruudesta johtuvina välttämättöminä seuraamuksina. Kanssakäynti Engelsin kanssa myötävaikutti epäilemättä siihen, että Marx päätti ryhtyä tutkimaan poliittista taloustiedettä, sitä tiedettä, jossa hänen teoksensa saivat aikaan kokonaisen mullistuksen.

Vuosien 1845 ja 1847 välisen ajan Engels oleskeli Brysselissä ja Pariisissa yhdistäen tieteelliset harrastuksensa käytännölliseen toimintaan Brysselin ja Pariisin saksalaisten työläisten keskuudessa. Siellä Engels ja Marx ottivat yhteyden salaisen saksalaisen „Kommunistien liiton”⁸ kanssa, joka antoi heidän tehtäväkseen esittää heidän kehittelemänsä sosialismin perusperiaatteet. Siten syntyi vuonna 1848 julkaistu Marxin ja Engelsin laatima kuuluisa „Kommunistisen puolueen manifesti”. Tämä pieni kirjanen on suurten teosten arvoinen: sen hengessä elää ja kulkee yhä vieläkin koko sivistyneen maailman järjestynyt ja taisteleva proletariaatti.

Vuoden 1848 vallankumous, joka puhkesi ensin Ranskassa, mutta levisi sitten muihinkin Länsi-Euroopan maihin, toi Marxin ja Engelsin kotimaahan. Siellä, Reinin Preussissa, he asettuivat Kölnissä ilmestyneen demokraattisen „Uuden Reinin Lehden”⁹ johtoon. Ystävykset olivat kaikkien vallankumouksellisten-demokraattisten pyrkimysten sieluna Reinin Preussissa. He puolestuvivat viimeiseen saakka kansan ja vapauden etuja taantumuksen voimilta. Jälkimmäiset pääsivät voitolle, kuten tunnettua. „Uusi Reinin Lehti” lakkautettiin, Marx, joka oli emigranttielämänsä aikana menettänyt Preussin alamaisen oikeudet, karkoitetiin maasta, Engels taas otti osaa aseelliseen kansankapinaan, osallistui kolmesti taisteluihin vapauden puolesta ja pakeni kapinallisten kärsittyä tappion Sveitsin kautta Lontooseen.

Sinne asettui Marxkin asumaan. Kohta Engels tuli uudelleen liikeapulaiseksi ja myöhemmin myöskin liikekumppaniksi siihen samaan kauppahuoneeseen Manchesterissa, jossa hän oli palvellut 40-luvulla. Vuoteen 1870 saakka hän asui Manchesterissa ja Marx Lontoossa, mikä ei estänyt heitä olemasta mitä kiinteimmässä henkisessä

yhteydessä keskenään: he olivat miltei jokapäiväisessä kirjeenvaihdossa. Tässä kirjeenvaihdossa ystävykset vaihtoivat mielipiteitään ja tietojaan ja jatkoivat yhdessä tieteellisen sosialismin kehittelyä. Vuonna 1870 Engels siirtyi Lontooseen ja vuoteen 1883 saakka, jolloin Marx kuoli, jatkui heidän yhteinen henkinen elämänsä, joka oli tarmokkaan työn täyttämää. Sen tuloksena olivat — Marxilta — „Pääoma”, vuosisatamme suurin poliittis-taloustieteellinen teos, ja Engelsiltä — koko joukko suuria ja pieniä teoksia. Marx teki työtä kapitalistisen talouden mutkallisten ilmiöiden tutkimiseksi. Engels valaisi erittäin helppotajuisesti kirjoitetuissa ja usein poleemisissa teoksissaan mitä yleisimpiä tieteellisiä kysymyksiä sekä menneisyyden ja nykyisyyden erilaisia ilmiöitä — materialistisen historiankäsityksen ja Marxin taloustieteellisen teorian hengessä. Näistä Engelsin teoksista mainitsemme seuraavat: — Dühringiä vastaan tähdätty poleeminen teos (jossa käsitellään suurkysymyksiä filosofian, luonnontieteen ja yhteiskuntatieteiden alalta) *, „Perheen, omistuksen ja valtion alkuperä” (käännetty venäjäksi, julkaistu Pietarissa, 3. painos, 1895)¹¹, „Ludvig Feuerbach” (venäjäksi käänntänyt ja varustanut huomautuksilla G. Plehanov, Geneve, 1892)¹², kirjoitus Venäjän hallituksen ulkopoliitiikasta (käännetty venäjäksi geneveläisessä „Sotsial-Demokrat”-lehdessä №№ 1 ja 2)¹³, mainiot kirjoitukset asutokysymyksestä¹⁴ ja vihdoin kaksi pientä, mutta erittäin arvokasta kirjoitusta Venäjän taloudellisesta kehityksestä („Friedrich Engels Venäjältä”, V. I. Zsulitshin käännös venäjän kielelle, Geneve, 1894)¹⁵. Marx kuoli ehtimättä tehdä loppuun saakka valtavaa teostaan pääomasta. Kuitenkin pääpiirtein se oli jo valmis ja niinpä Engels ryhtyi ystävänsä kuoleman jälkeen raskaaseen työhön „Pääoman” II ja III osan viimeistelemiseksi ja julkaisemiseksi. Vuonna 1885 hän julkaisi II ja vuonna 1894 III osan (IV osaa hän ei ehtinyt saada valmiiksi)¹⁶. Näiden kahden osan valmistamiseksi oli tehtävä tavattoman suuri työ. Itävaltalainen sosialidemokraatti Adler oli oikeassa sanoessaan, että julkaisemalla „Pääoman” II ja III osan Engels pystytti nerokkaalle ystäväelleen suurenmoisen muistomerkin, johon hän tahtomattaan uursi lähtemättömin

* Se on ihmeteltävän sisältörikas ja opettavainen kirja. Valitettavasti siitä on käännetty venäjän kielelle vain vähäinen osa, joka sisältää historiallisen kuvauksen sosialismin kehityksestä („Tieteellisen sosialismin kehitys”, 2. painos, Geneve, 1892) 10.

piirtein oman nimensä. Todellakin, nämä „Pääoman” kaksi osaa ovat kahden miehen: Marxin ja Engelsin työtä. Muinaistarut kertovat monenlaisia liikuttavia ystävyiden esimerkkejä. Euroopan proletariaatti voi sanoa, että sen tieteen ovat luoneet kaksi tiedemiestä ja taistelijaa, joiden väliset suhteet ylittävät liikuttavimmatkin muinaistarut ihmisten välisestä ystävydestä. Engels asetti aina itsensä — ja yleensä aivan oikein — Marxin jälkeen. „Marxin aikana”, kirjoitti hän eräälle vanhalle ystävälleen, „minä soitin toista viulua”¹⁷. Hänen rakkautensa elävään Marxiin ja ihaileva kunnioituksensa vainajan muistoa kohtaan oli rajatonta. Tuolla järkkymättömällä taistelijalla ja tiukalla ajattelijalla oli hartaasti rakastava sydän.

Vuosien 1848—1849 vallankumousliikkeen jälkeen Marx ja Engels eivät harrastaneet maanpaossa yksistään tiedettä. Marx perusti vuonna 1864 „Kansainvälisen työväenyhdistyksen” ja kokonaisen vuosikymmenen ajan johti tätä yhdistystä. Myöskin Engels otti innokkaasti osaa sen toimintaan. „Kansainvälisen yhdistyksen” toiminnalla, jonka tuli Marxin ajatuksen mukaan yhdistää kaikkien maiden proletaarit, oli tavattoman suuri merkitys työväenliikkeen kehityksessä. Marxin ja Engelsin yhteenliittävä osuus ei lakannut senkään jälkeen, kun „Kansainvälinen yhdistys” lakkautettiin 70-luvulla. Päinvastoin voidaan sanoa, että heidän merkityksensä työväenliikkeen henkisinä johtajina kasvoi alinomaa, sillä itse liikekin kasvoi herkeämättä. Marxin kuoleman jälkeen Engels yksin oli edelleenkin Euroopan sosialistien neuvoja ja johtaja. Hänen puoleensa kääntyivät neuvoja ja ohjeita saadakseen niin saksalaiset sosialistit, joiden voima karttui nopeasti ja herkeämättä hallituksen vainotoimenpiteistä huolimatta, kuin myöskin jälkeenjääneiden maiden edustajat — esimerkiksi espanjalaiset, romanialaiset ja venäläiset, joiden oli harkittava ja punnittava ensimmäisiä askeleitaan. Kaikki he ammensivat vanhan Engelsin rikkaasta tieto- ja kokemusaarteistosta.

Marx ja Engels, jotka kumpikin taisivat venäjän kielen ja lukivat venäläisiä kirjoja, seurasivat suurella mielenkiinnolla Venäjän asioita, seurasivat myötätunnolla Venäjän vallankumousliikettä ja olivat kanssakäynnissä venäläisten vallankumouksellisten kanssa. Kumpikin oli tullut sosialistiksi *demokraatista* ja demokraattinen *vihan* tunne poliittista mielivaltaa kohtaan oli heissä hyvin voimakkaana. Tämä

välitön poliittinen tunne yhtyneenä poliittisen mielivallan ja taloudellisen sorron yhteyden syvään teoreettiseen tunte-
mukseen sekä rikas elämäkokemus tekivät Marxista ja Engelsista erittäin herkkiä juuri *poliittisessa* suhteessa. Sen vuoksi se sankarillinen taistelu, jota venäläisten vallankumouksellisten vähälukuinen joukko kävi mahtavaa tsaarinhallitusta vastaan, sai osakseen mitä lämpimintä myötätuntoa näiden kokeneiden vallankumousmiesten sisimmässä. Sitä vastoin näennäisten taloudellisten etujen vuoksi tapahtuneet poiskääntymisyrietykset venäläisten sosialistien välittömimmästä ja tärkeimmästä tehtävästä — poliittisen vapauden valtaamisesta — näyttivät heidän silmissään luonnollisesti epäilyttäviltä ja he pitivät niitä jopa suoranaishenä petoksena yhteiskunnallisen vallankumouksen suurta asiaa kohtaan. „Proletariaatin vapauttamisen pitää olla proletariaatin oma asia”, — juuri sitä Marx ja Engels herkeämättä opettivat. Mutta voidakseen taistella taloudellisen vapautuksensa puolesta proletariaatin pitää vallata itselleen vissit *poliittiset* oikeudet. Sitä paitsi sekä Marx että Engels näkivät selvästi, että Venäjän poliittisella vallankumouksella tulee olemaan valtava merkitys myöskin Länsi-Euroopan työväenliikkeelle. Itsevaltiudellinen Venäjä on aina ollut koko Euroopan taantumuksen tukipylväänä. Se tavattoman edullinen kansainvälinen asema, mihin Venäjän saattoi vuoden 1870 sota, joka kylvi pitkäksi aikaa eripuraisuutta Saksan ja Ranskan välille, tietysti vain lisäsi itsevaltiudellisen Venäjän merkitystä taantumuksellisenä voimana. Vain vapaa Venäjä, joka ei kaipaa enempää puolaisten, suomalaisten, saksalaisten, armeenialaisten ja muiden pienten kansojen sortamista kuin myöskään ainaista Ranskan ja Saksan usuttamista toisiaan vastaan, antaa nykyajan Euroopalle mahdollisuuden hengähtää vapaasti sodan rasituksilta, heikentää kaikkia taantumuksellisia aineksia Euroopassa ja lisää Euroopan työväenluokan voimaa. Sen vuoksi Lännekin työväenliikkeen menestysten kannalta Engels toivoi palavasti poliittisen vapauden koittamista Venäjällä. Venäläiset vallankumoukselliset menettivät hänessä parhaan ystävänsä.

Ikuinen muisto proletariaatin suurelle taistelijalle ja opettajalle Friedrich Engelsille!
